

שנה למלחמה

חגי תשרי תשפ"ה

רק בגלל

החרדה

אסופת קטעי הגות ושירה העוסקים
בקיום היהודי ובהזדמנות התיקון
וההתחדשות האישית והלאומית
שמזמנים חגי תשרי

בית יוצר
לנניין הרוח
חיל הלוחם והטועד

תנועת
אור

יחד מחשיכים להקים מדינה

עין פרת

המדרשה למנהיגות חברתית
EIN PRAT - THE ACADEMY FOR LEADERSHIP

לב אחד
ONE HEART
قلب واحد

יְשִׁפָּה וְיִשְׁוֹנָה
תְּהֵא הַשָּׁנָה
אֲשֶׁר מִתְחִילָה לָּהּ
הַיּוֹם

נעמי שמר

רק בגלל הרוח

אסופת קטעי הגות ושירה העוסקים במשמעות
הקיום היהודי ובהזדמנות התיקון וההתחדשות
האישית והלאומית שמזמנים חגי תשרי
מהדורת חגי תשרי, תשפ"ה

עריכה: ד"ר שירה בר אור מלכיאור
מאור רובין

עיצוב גרפי: חמוטל לורנס
שותפים בהכנה ובאיסוף המקורות: רוני פלמר, אלון תובל,
ד"ר דוד נחמן, ד"ר שקד אופן, שושי שאול ועילי יונייב
החוברת מופקת על ידי המדרשה למנהיגות חברתית עין פרת

© כל הזכויות שמורות למחברי הקטעים השירה וההגות.
החוברת מופצת לצרכי לימוד ותרבות וללא מטרת רווח כספית.

החוברת רק בגלל הרוח יוצאת במהדורתה השביעית בימים שלקראת ראש השנה. גם בחוברת זו הקו המנחה מניח שהחגים, ובמיוחד השנה, מהווים הזדמנות חשובה לפתוח מחדש את שאלות יסוד הקיום הלאומי שלנו, לערוך חשבון נפש אישי וקולקטיבי, ולקחת אחריות מחודשת על המשך דרכנו. החוברת מחולקת לארבעה שערים המוקדשים לחגי תשרי: ראש השנה, יום כיפור, סוכות ושמחת תורה. בראש כל שער מובאים קטעים מתוך ספרו של פרופ' אליעזר שביד מחזור הזמנים, ואחריהם משובצים קטעי הגות ושירה נוספים העוסקים במשמעות הקיום היהודי-ישראלי והלחימה בעת הזאת. החוברת מופצת בחזית ובעורף מתוך רצון לרומם את רוח העם, לחזק את התקווה ואת הרעיון המכוון שלשמו הוקם הבית הלאומי היהודי ושבשמו אנו נקראים אל הדגל בימים אלו.

החוברת מוקדשת לזכרם של הנופלים במלחמת חרבות ברזל. בתקווה ובתפילה לניצחון המלחמה, להחזרת השבויים והחטופים לביתם, לרפואת הפצועים ולחיזוק תושבי וישובי הדרום והצפון.

הקדמה

דורנו מצוי בעיצומה של תקופה מכריעה בתולדות העם היהודי, בה אנו שותפים לעיצוב פרק כואב וחשוב בסיפור הציוני. חוברות 'רק בגלל הרוח' יצאו השנה בסמיכות לחגי ישראל מתוך הבנה כי תפקידו העיקרי של החג הוא לאפשר לנו לעצור את המרוץ הכמעט-אוטומטי של חיי היום-יום, להתבונן לעומק בבחירות חיינו ולבדוק באלו אזורים עלינו 'לחשב מסלול מחדש'. חוברת זו יוצאת לקראת חגי תשרי, זמן שבמסורת היהודית מוקדש לחשבון נפש ולתיקון בהיבט האישי והלאומי. שזורים בה קטעי הגות של פרופ' אליעזר שביד מתוך ספרו מחזור הזמנים¹ שכתב בזמן שליחותו בקרית שמונה המופגזת בראשית שנות השמונים. שביד היה חתן

פרס ישראל, איש חינוך והוגה דעות שהרבה לעסוק בשאלת יעודו של עם ישראל בדורנו. שביד זיהה את החג כמרחב מחולל זהות אישית ולאומית, וטען שמעבר למפגש חברתי-משפחתי, החג טומן בחובו הזדמנות למפגש עם הזכרונות

1 ספר מחזור הזמנים יוצא בימים אלה במהדורה מבוארת ומחודשת בהוצאת עין פרת (2023)

ההיסטוריים, עם סמלי התרבות ועם הערכים המעצבים את עולם המעשה והמחשבה היהודי. דרך הקריאה של שביד אנו מבקשים לחבר בין ערכי וטקסי המסורת לאתגרי השעה, מתוך הבנה כי עתיד מדינת ישראל תלוי במידה רבה בהיותה מקור לעוצמה רוחנית ומוסרית.

החוברת מחולקת לארבעה שערים:

שער ראש השנה מסמן את נקודת הראשית שבה חוזר האדם אל עצמו ונדרש לבחור בטוב. ההכרה בחרות האדם לבחור בין טוב לרע מהווה מפתח להבנת הרעיון שהאדם עומד לדין בראש השנה. המסורת היהודית בתפילת החג מעמידה שני סיפורים מקראיים שבהם ניצב האדם בפני מבחן אמונה, במסגרתו הוא נוקט בעמדה מוסרית במצב של חוסר וודאות. לאור זאת ראש השנה הוא הזדמנות לברר את הקשר שבין מוסר למושג האמונה.

שער יום הכיפורים עוסק בייחודו של היום כמועד שבו התיקון הפרטי מקבל משנה תוקף דווקא בתוך המרחב הציבורי. זהו יום שבו חשבון הנפש האישי-הפנימי מצטרף לחשבון נפש של ציבור שלם, המבקש להיות עֶרְב זה לזה ולקחת אחריות משותפת. הוידוי ביום הכיפורים מהווה מנגנון המאפשר להתגבר על הנטייה לצידוק עצמי וסולל את הדרך לתיקון.

שער חג הסוכות עוסק ברעיון של מבחן התקווה. תפקידה של הסוכה כסמל-טקסי הוא לעורר באופן חווייתי את האדם לבחון מחדש את הרגליו. הסוכה מוציאה באופן זמני ממרחב הנוחות והיציבות שמסמל הבית אל מרחב הארעיות וחוסר הוודאות. בסוכות השמחה עולה לדרגת מצווה, ובכך מהווה עמדה ערכית להתמודדות עם תחושת המבוכה וחוסר הביטחון הקיומיים. השמחה בסוכות איננה ניסיון הימלטות מאתגרי החיים אלא ביטוי לשחרור מאשליית השליטה ומתן אמון בקיום של טוב.

השער הרביעי מוקדש לשמחת תורה, שבעקבות הטבח והמלחמה שפרצה בשנה שעברה מקבל בלוח השנה הישראלי והיהודי מעמד מיוחד. קשה לדבר על אירועי השבת השחורה במונחים של זיכרון ועיבוד כיון שאנו מצויים בעיצומה של מלחמה על קיומנו. יחד עם זאת, ברור שהשנה האחרונה מהווה נקודת מפנה דרמטית בתולדות ישראל ומשליכה גם על הלך הרוח של החג. מתוך חשבון נפש לאומי חג שמחת תורה מדגיש את שאלת היעוד ואת המכנה המשותף הגבוה שסביבו אנו נאספים וחגים כאומה בשמחה.

אנו מקווים שהספר יעודד התבוננות פנימית לקראת השנה החדשה, ויפתח צוהר לשיחה לאומית על תפקידנו נוכח אתגרי השעה וההזדמנויות הטמונות בה.

שנה טובה!

שַׁעַר רֵאֵשׁ הַשָּׁנָה

מוקדש לחללי מלחמת חרבות ברזל
שבנופלם ציון לנו את החיים

לכל אדם יש יום הולדת פרטי ואת הדרך האהובה עליו לחגוג אותו. במסורת היהודית ראשית השנה והזמן נקבעים לפי נקודת הראשית של האנושות ומציינים את הולדת 'האדם'. מוקד החגיגה ביום זה נעוץ ביכולת לבחון את משמעות הקיום האנושי ולברר מהו תפקידו של האדם בעולם. הזיהוי של ראש השנה כיום שבו עומד האדם לדין על מעשיו מניח כי האדם הוא ריבון ובעל בחירה. ראש השנה הוא לפיכך הרגע שבו האדם נכון להתייצב למשפט ולהיבחן על פעולותיו ובחירותיו.

על אף ששביד לא היה אדם דתי במובנים המקובלים, בכתביו הוא חוזר ומדגיש שהבחירה בטוב ובחיים מוסריים קשורה בקשר אמיץ לרעיון האמונה. בניגוד לתפיסה האלילית - שמבוססת על רדיפה אחר כוח ושליטה בטבע ובאדם - התפיסה האמונית מבוססת על ודאות מוסרית שמהותה הוא טוב. לפי הגדרה זו אדם מאמין הוא מי שמחזיק בתפיסה מוסרית ומנווט את דרכו לאורה. המאמין בוחר לפעול לאור הראוי והטוב (ולאו דווקא לאור מה 'שכדאי' או 'שווה'), גם כאשר התוצאה תהיה בלתי-משתלמת או בלתי רווחית מבחינה חומרית. בראש השנה נקראים שני סיפורים מקראיים שעוסקים במעשה האמונה: סיפור העקדה וסיפור חנה בשילה. שני הסיפורים מתארים נכונות של הורה להקדיש את הדבר היקר לו מכל, את בנו,

למען מטרה ראויה. שביד מגלה בסיפורי ההקרבה יסוד גבוה של אמונה, משום שהם מגלמים נכונות להתגבר על היסוד האנוכי שבאדם. אברהם וחנה הם הורים שניצבים בפני הכרעה קשה משום שהם נקרעים בין הביטחון בטוב ובין דרישת ההקרבה. מודל ההקרבה שלהם איננו דומה לזה הנוצרי, של פרפר הנמשך לאש, אלא הוא מודל יהודי מובהק - החותר לתיקון ולהפחת חיים במציאות הממשית.

בחלק הבא מופיעים קטעים של שביד על ראש השנה וכן קטעי הגות ושירה נוספים העוסקים ברעיון ההתמסרות והנתינה בימים אלו.

ראש השנה לבריאת האדם

נקודת המוצא הסיפורית של החג: באחד בתשרי מסתיים ומתחיל מחדש מחזור הימים, השבועות והחודשים של השנה. באחד בתשרי דווקא על שום מה? על שום שהוא יום הציון לבריאה, ראשית היות עולם וראשית היות זמן, או לפחות ראשית היות מספר לזמן. בלשון ימינו היינו אומרים, אחד בתשרי הוא "יום-הולדת" לעולם, ואנו נקטנו לשון זו ונדייק בה. באמת הוא "יום-הולדת", כי מניננו מתחיל לא ביום הראשון לבריאה אלא ביום השישי, שנאמר בו "נעשה אדם... " האחד בתשרי הוא "יום-הולדתו" של אדם. אלא שהסיפור ממשיך ואומר כי יום זה שמציינים בו תחילת מעשה בראשית, וביחוד תחילת מעשה אדם, הוא יום-הדין, שבו יושב אלוהים למשפט על כל בני-האדם וחורץ דינם לפי מעשיהם. התוכן החותי, הרגשי וההגותי של היום הזה נובע מאותה הנחה שיום ראשית הזמנים הוא יום-הדין...

האדם שנברא בצלם אלוהים פועל לפי שיקול-דעתו ורצונו, ועל-כן הוא ראוי להיבחן בכל עת מחדש... זהו הרעיון הקדום. העולם, וביחוד האדם, שהוא פאר העולם ותכליתו, חייב להוכיח את זכאותו להתקיים. לפיכך יום הציון לבריאתו הוא גם יום דינו.

האלטרנטיבה היהודית

לפי ההשקפה המקראית ניצב האדם מלכתחילה בפני ברירה עקרונית הקובעת מגמת חיים. הברירה האחת היא לאשר את שתי הנטיות הטבעיות בתוך המצב העל-טבעי של האדם. כלומר, לשאוף לשליטה שרירותית בטבע עד כדי השגת ודאות מוחלטת שכל הדרוש לו לאדם לקיומו היום, מחר ומחרתים - בכל מרחב העתיד הצפוי, יהיה מובטח לו. כיצד? בפשטות: על-ידי החזקת הערבוביות במו ידיו. עליו לצבור אוצרות. עליו לקנות לו היום מה שיידרש לו למחר, עליו להישען על היש המצוי בעין שהוא יכול להפוך לקנינו עכשיו. זוהי, לפי המקרא, מגמת החיים האלילית המגלה את עצמה בפועל בתרבויות המדיניות-המכשיריות הגדולות, התרבויות של ארצות הנהר, מצרים מזה, אשור ובבל מזה. אולם לא במקרה מביאות התרבויות הללו, המונעות על-ידי השאיפה לשלטון מוחלט על הטבע, לידי עבדות. המאמץ להשתלט על הטבע נעשה בסופו של דבר לשעבוד עצמי של האדם. שעבוד אדם לאדם ושעבוד השליטים ליצר שלטונם.

מהי הברירה הנגדית? הוי אומר: קבלת עול מלכות שמים מתוך אמונה. האמונה היא בהקשר זה הנכונות הפנימית של האדם להישען על ודאות מוסרית שהעדות

עליה גלומה גם בסדר השורר בבריאה וגם בטיבו של הרצון האנושי המושכל. האדם הבוטח שאלוהים ברא את העולם לטוב ויעד לאדם תכלית טובה מוותר על המשאלה לערבות חיצונית. הוא איננו מבקש שלום, אלא עשיה המבטאת את המגמה המוסרית הבונה מבפנים את גרעין עצמיותו. עליו לבטוח כי אם יפעל באופן זה ייטב לו קודם-כול מבחינה יעודית מהותית - הוא ישיג את שלמותו כאדם. אבל ייטב לו גם מבחינת גורלו החיצוני, אף-על-פי שאין לו שום ערבות חיצונית על כך שימצא מחר את כל הדרוש לו לקיומו. מפני שהוא סומך על המגמה המיטיבה שעל-פיה מנהיג האל את עולמו. הוודאות המוסרית היא-היא האמונה, וכשאדם נשען עליה הוא זוכה בחירות ובקיום היעודי, המשמעותי, המיוחד אותו. זהו, כמובן, מבחן מתמיד. כי בכל מצב עומד אדם מחדש בפני הברירות הנוגדות, ועליו להחליט, ולפני כל החלטה מתנהל המאבק בין הנטיה הטבעית לשלטון לבין הרצון האמוני. לפיכך אדם נידון בכל עת ומעשיו מכריעים את גורלו.

מבחן העקידה

בלי ההבטחה "כי ביצחק ייקרא לך זרע" נשאר הסיפור על העקידה חתום וסתום. צא ולמד: אותו אדם שלא ויתר על בנו בכורו עד שלא הובטח לו כי לא יוזק - יפקיר את בן זקוניו בלי לומר דבר? ויתר-על-כן, אותו אדם שלא נתרצה לגרש את בנו בכורו בלי הסבר, יזבח את בן זקוניו בלי שידרוש טעם למצוה נוראה כל-כך? ומה כי המשפט הקצר הזה, על רקע סיפור גירושי הגר וישמעאל, מחזיק בתוכו את התשובה לשתי התמיהות גם יחד: ההצדקה לגירושי הגר וישמעאל איננה נובעת מעדיפותו של אחד משני הבנים מזוית הראיה של האב או של אחת האמהות...

בין שתי האמיתות הללו, העומדות זו מול זו, עומד אברהם לנסיון כאיש מאמין. הוא יודע בודאות כי עליו להקריב את אהבת האב הפרטית שלו ליצחק ולתת את בנו לאלוהים, שהרי יצחק לא ניתן לו אלא כדי שהוא יקדיש אותו לאלוהיו בלב שלם. הוא יודע בודאות גם זאת: אי-אפשר כלל שאלוהים ירצה בעוול לא כלפיו ולא כלפי בנו. כיצד יתקיימו שתי האמיתות הללו יחד? זאת הוא איננו יודע. זהו הנסיון, ואברהם עומד בו מפני שהוא מכריע כמאמין. עליו מוטל לעשות את חלקו ולתת את בנו.

כיצד תתקיים ההבטחה? בזה יש לצפות שאלוהים יעשה את שלו. ההליכה אל העקידה היא על-כן אמונה מוחלטת. אברהם הולך עד קצה הגבול. אבל הוא יכול לעשות זאת רק מפני שהוא מאמין בודאות, שיסודה בחיוב המוסרי המוחלט, ואפילו כשהוא עומד בקצה הגבול לא נתרופפה אמונה זו שאלוהים יעשה את שלו.

(86-85)

תפילה של אם

מתח המבחן כולו מתמקד עתה במקום אחר, דהיינו באופן שבו חותר האיש המאמין להשפיע על גורלו במה שתלוי ועומד בינו לבין בוראו. תפילה היא מחוה של אמונה, והיא מאמץ פעיל של האדם לצדק את עצמו לפני בוראו ולשנות את דינו, אם אמנם נגזר עליו דין קשה. סיפורה של חנה הוא אם כן הסיפור על שינוי דין שמים על-ידי תפילה.

(88)

מאיזו מציאות נפשית היא מגיעה אל התפילה? חנה היא אשה אהובה. אבל מה שניתן לה מאישה אלקנה

נשלל מידי שמים וניתן לצרתה. היא עקרה. לגביה הרי זה גזר-דין שהיא צריכה לשנותו. דומה כי העליה אל שילה מדי שנה בשנה היא נסיון חוזר ונשנה לשנות את גזר-הדין על-ידי מעשה של יראת שמים.

(91)

חנה איננה מורדת וגם איננה משלימה. ב"נדר" היא מבטיחה להקדיש את הבן שיולד לה לה' אם תזכה בן. הריהי הופכת את משאלתה שלה מאלוהים להתחייבות כלפיו. לא בשביל עצמה בלבד היא מבקשת בן. מילוי בקשתה יהיה ממנו ובו מילוי רצון שמים. הנה איפוא סוד התפילה המצליחה לקרוע את גזר הדין. לא השלמה סבילה וגם לא פעלתנות של מרי, אלא העלאת המבוקש האישי למחווה של אהבה, שהיא קשב לרצון שמים. הנכונות של חנה לתת באהבה מה שתקבל מזכה אותה לקבל באהבה מה שהיתה נכונה לתת. תמורה זו שחלה בה היא המעניקה לה את הודאות שתפילתה נשמעה, שהרי עתה היא עשתה רצונה כרצון שמים ורצון שמים ייעשה.

(89)

קִרְבָּה וְהִקְרָבָה לְקַט מִקֻּרְוֹת

רִשָּׁה

חִסּוּם גֹּרֵר

הָאֵיל בָּא אַחֲרוֹן.
וְלֹא יָדַע אֲבָרְהָם כִּי הוּא
מְשִׁיב לְשֵׁאלַת הַיָּלֵד,
רֵאשִׁית-אוֹנוֹ בְּעֵת יוֹמוֹ עָרַב.
נָשָׂא רֵאשׁוֹ הַשֶּׁבֶב.
בְּרֵאוֹתוֹ כִּי לֹא חָלַם חֲלוֹם
וְהִמְלִאָהּ נֶצֶב -
נִשְׂרָה הַמֵּאֲכָלֶת מִיָּדוֹ.
הַיָּלֵד שֶׁהִתַּר מֵאֲסוּרָיו
רָאָה אֶת גֵּב אֲבִיו.
יִצְחָק, כְּמִסְפָּר, לֹא הֵעֲלָה קִרְבָּן.
הוּא חֵי יָמִים רַבִּים,
רָאָה בְּטוֹב, עַד אוֹר עֵינָיו כָּהָה.
אֲבָל אֶת הַשְּׁעָה הֵהִיא הוֹרִישׁ לְצִאֲצֻאָיו.
הֵם נוֹלָדִים
וּמֵאֲכָלֶת בְּלִבָּם.

מקרבנות להקרבה

אווה אדית אגר

חיפושי שלי אחר החירות ושנות ניסיוני כפסיכולוגית קלינית לימדו אותי שסבל הוא רגש אוניברסלי, אבל תחושת קורבנות היא עניין שנתון לבחירה. יש הבדל בין הפיכה לקורבן לבין תחושת קורבנות. סביר שכולנו ניפול קורבן במוכן זה או אחר במהלך חיינו. בשלב מסוים נסבול פגיעה כלשהי או אסון או התעללות שיגרמו בידי נסיבות או אנשים או מוסדות שיש לנו מעט מאוד שליטה עליהם, אם בכלל. אלה החיים.

בניגוד להפיכה לקורבן, קורבנות נובעת מבפנים. איש לא יכול להפוך אותנו לקורבנות חוץ מאיתנו עצמנו. אנחנו הופכים לקורבנות לא בגלל מה שקורה לנו אלא כשאנחנו בוחרים להיאחז בתהליך החיצוני שהפך אותנו לכאלה. אנחנו מפתחים תודעה של קורבן - דרך מחשבה וקיום נוקשים, מאשימים, פסימיים, תקועים בעבר, נטולי סליחה, מענישים, ושאינן להם גבולות בריאים. אנחנו הופכים להיות השובים של עצמנו כשאנחנו בוחרים להגביל את עצמנו לתודעת הקורבן.

הבחירה, הוצאת מטר, תל אביב, 2022, עמ' 24
אווה אדית אגר, פסיכולוגית יהודיה אמריקאית,
שורדת שואה בת 97.

בכי השופר

ללי דרעי

יש פירוש נפלא שאומר שתקיעות השופר הן זכר לבכי הגדול של שרה אמנו. כאשר מלאך המוות סיפר לה שבנה יצחק מת, לפני שפרחה נשמתה. שרה אמנו החליטה למות ברגע הזה, כמו רצתה להעביר מסר להקב"ה 'יש נסיונות שלא ניתן לעמוד בהם. תדע לך את זה'. יבוא יום, אומרת לנו שרה אמנו, בו אמהות יהיו מוכנות לשלוח את בנם לקרב על הארץ הזאת. אבל אתה - אל תשלח ידך אל הנערים האלה, הקב"ה, אומרת שרה אמנו. אבל השם שלח ידו. והלילה בכינו בכי שדמה לתקיעות השופר, אבל לא פרוחה נשמתנו. יש לנו משימה.

מתוך הספד לבנה סעדיה דרעי שנפל ב- 20/6/24
ללי דרעי, פעילה חברתית, תושבת עלי.

אבירי הוויתור

סרן קירקגור

הוויתור עד-אין-סוף הנו המדרגה האחרונה שלפני אמונה כך שמי אשר לא עשה את התנועה הזאת לא יגיע לאמונה; שכן בויתור האינסופי תופס אני את עצמי לראשונה בבירות ביחס לנצחי, ביחס למה שאני מעבר לזמני, ורק שם אפשר להתחיל לדבר על תפיסת הקיום בכוח האמונה.

נניח עתה לאביר האמונה שיעלה ויפיע בתפקיד האהב. הוא עושה ממש את אותן התנועות כאביר האחר. באופן מוחלט, באופן אינסופי מסלק הוא כל תביעה מן האהבה שהיא כל ישותו, במדורי הכאב הוא מגיע להשלמה עם הקיום; אבל כאן מתגלה הוא במעלה היתרה שבו, שכן הוא מחולל תנועה פנימית נוספת, מופלאה מכל, באשר הוא אומר, "על אף הכל אני מאמין שאשיג אותה, שאשיג אותה, כן, בכח האבסורד, בכח זה שאצל אלוהים הכל אפשרי". האבסורד איננו אחד המרכיבים הנתפסים באמצעות השכל והבינה. הוא אינו זהה עם הבלתי-מסתבר, או הבלתי-צפוי, או הבלתי-חזוי. ברגע שהאביר עשה את תנועת הוויתור, הוא היה מודע לגמרי ומשוכנע ביחס לחוסר-האפשרות שבמצב.

בכוונתי עתה להפיק מסיפור אברהם את כל המשמע

מתוכו באופן דיאלקטי על-ידי שאנסה להשיב על הבעיות המהותיות העולות ממנו; וזאת כדי להראות שהאמונה היא אכן פרדוקס נורא ועצום, פרדוקס אשר מכוחו מעשה רצח הופך להיות פועל שבקדושה הנושא חן בעיני אלוהים, פרדוקס המחזיר את יצחק לאברהם אביו, ואשר שום מחשבה איננה יכולה להקיף, כי האמונה מתחלת לפעול בדיוק שם היכן שהחשיבה מפסקת.

חיל ורעדה, הוצאת מאגנס, ירושלים, 1997, עמ' 47-56
סרן קירקגור, פילוסוף ותיאולוג דני בן המאה התשע-
עשרה, נחשב לאבי הפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית.

זנתנה תוקף

זנתנה תקף קדשת היום כי הוא נורא ואים
 ובו תנשא מלכותך ויכון בחסד כסאך
 ותשב עליו באמת

אמת כי אתה הוא דין ומוכיח ויודע ועד
 וכותב וחותר וסופר ומונה
 ותזכר כל הנשפחות ותפתח את ספר הזכרונות
 ומאליו יקרא וחותרם יד כל אדם בו

ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע
 ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון
 ויאמרו הנה יום הדין לפקד על צבא מרום בדין
 כי לא יזכו בעיניך בדין
 וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון
 כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו
 כן מעביר ותספור ותמנה ותפקד נפש כל חי
 ותחתך קצבה לכל בריה ותכתב את גזר דינם

...

ותשובה ותפלה וצדקה
 מעבירין את רע הגזרה

פיוט ארצישראלי קדום שנאמר בתפילת ראש השנה

במדורות מלחמה

חנה סנש

במדורות מלחמה, בדלקה, בשרפה,
בין ימים סוערים של הדם,
הנני מבעירה פנסי הקטן,
לחפש, לחפש בן-אדם.

שלהבות השרפה מדעיכות פנסי,
אור האש מסנוור את עיני;
איך אביט, איך ארצה, איך אדע, איך אכיר,
כשהוא יעמוד לפני?

תן סימן, אלהים, תן סימן על מצחו,
כי באש, בדלקה ובדם,
בן אכיר את הזיק הטהור, הנצחי,
את אשר חפשתיו: בן-אדם.

חנה סנש, לוחמת ומשוררת יהודיה שנלחמה בנאצים על
אדמות הונגריה במלחמת העולם השניה

ישעיהו יום כיפור

מוקדש לדור הצעיר ובתוכם היילי הסדיר
המילואים על רוח הנתונה והמסירות

מקובל לראות ביום כיפור זמן של חשבון נפש ותיקון במישור האישי, על אף שבגלגולו המוקדם היווה אירוע ציבורי שבמסגרתו הכהן הגדול כיפר על חטאי העם בבית המקדש. השנה אנו עומדים בפני יום כיפור שתובע מאיתנו ביתר שאת את שני ההיבטים הללו: את הדרישה לתיקון האישי-הפרטי ואת הדרישה לחשבון נפש ציבורי שיביא לתיקון חברתי-תרבותי עמוק. בפרק על יום כיפור שביד מציע שקדושת יום כיפור לא נובעת רק מעריכת חשבון נפש פרטי, אותו יכול כל אדם לקיים בזמנו החופשי. ייחודו של היום נוגע להיותו יום שמוקדש לכפרה רחבה יותר - יום שפונה לציבור שבוחר לקחת אחריות ולתקן את עצמו.

כיצד מתאפשרת מחילה ציבורית? שביד מצביע על שני מושגים מרכזיים הניצבים בבסיס מהותו של יום כיפור: התשובה והכפרה. הכפרה היא פעולת מחיקת החטא, פעולה מכנית שמבוצעת על האדם ולא ברור עד כמה דורשת מצדו פעולה אקטיבית של בחירה. תשובה לעומת זאת, מבטאת תהליך עמוק יותר שמקיים האדם עם עצמו, ובמסגרתו הוא מביע חרטה על מעשיו הפגומים ומקבל החלטות לגבי פעולותיו העתידיות. ביום כיפור נקשרים שני יסודות אלו: היסוד הכמעט אוטומטי של מחיקת העוון מתוקף עיצומו של היום, והיסוד הנפשי-מוסרי המותנה בכוונת האדם ובהתחייבותו להיטיב את דרכיו. התבוננות על האופן שבו עוצב יום כיפור במסורת היהודית מלמדת על

חיבור שני יסודות אלו של כפרה ותשובה בפעולת הווידוי. הווידוי הוא הכרזה פומבית של יחיד הניצב בתוך הקהל ומתוודה על המשגים והטעויות שלו. באמירת הווידוי מצביע האדם על חטא, מתייצב מולו, ומביע חרטה ורצון לתקן. פעולת הווידוי נעשית דווקא בפרהסיה, בה אוסף של אינדיבידואלים-מתוודים מצביעים על טוב משותף, ומתחייבים ללכת לאורו.

הקושי העיקרי בתהליך התיקון והתשובה מתקשר, לדעת שביד, לנטייה האנושית לצידוק עצמי. סיפור יונה שנקרא בצוהרי יום הכיפורים מגלם זאת באופן מובהק: יונה מסרב לצאת לשליחות בניוה משום שהוא סמוך ובטוח שהוא צודק, ושעל נינוה לשאת את עונשה. התבצרותו ועקשנותו של יונה מסמלות את העיסוק המוגזם ב'עצמי' ובצידוק העצמי, ואת הקושי להרים מבט אל תפיסת השליחות שיש לאדם ואל האחריות כלפי סביבתו. יום הכיפורים מוקדש למחילה על עוונות היחיד והציבור, וככזה הוא מזמן לאדם הזדמנות להישיר מבט באומץ אל עצמו ואל דפוסי חייו, ולבחור שוב בטוב. עוצמתו של יום כיפור נובעת מבחירתם של כל היחידים להתאסף יחדיו, לגלות ערבות זה כלפי זה, ולקחת אחריות על העדה כולה.

בחלק זה מופיעים קטעים של פרופ' שביד על יום כיפור וכן קטעי הגות ושירה שעוסקים ברעיון של ערבות לאומית ואפשרות הכפרה הציבורית.

מהי כפרה?

עומק השאלה מתגלה כשאנו בוחנים את ההקשרים הפנימיים של הופעת מושגי הכפרה והיודוי מזה והתשובה מזה במקרא. הכפרה והיודוי המופיעים בניסוח מצות־משפטי מופיעים בהקשרה של תורת כוהנים ומפעלם. הכפרה, כך עולה בבירור מן הכתובים, היא ענין פולחני מובהק הקשור בהקרבת קרבנות. החוטא המבקש שיכופר לו מביא קרבן, סומך ידיו על ראשו ומתודה. הכוהן שוחט את הקרבן וזורק את דמו אל המזבח. זריקת הדם מכפרת על החטא. לעומת זאת, מופיעה הקריאה לתשובה בדברי הנביאים, ושם אין לה משמעות פולחנית, אלא משמעות מוסרית דתית. העם ויחידיו נדרשים לחדול ממעשיהם הרעים, ביחוד בתחום המוסרי. הם נדרשים לעשות הטוב בעיני בוראם, וזוהי התשובה. יתר־על־כן, מוצאים אנו מתיחות מסוימת בין הפולחן המכפר לבין קריאת הנביאים לתשובה. הנביאים אמנם אינם מתנגדים לפולחן עצמו. אבל מתנגדים הם לאמונה שהפולחן כשלעצמו יכול לכפר ללא תשובה, ואם ניכרת הנטייה האנושית להסתמך על הכפרה הפולחנית בלי לחזור בתשובה, יוצאים הם חוצץ נגדה. המעשה הפולחני הוא חסר ערך בלי המעשה הנפשי והחברתי־מוסרי, בלי התשובה. נמצא מכל־מקום הבדל ברור ואפילו מתיחות ניגודית בין המושגים הללו.

הארכיטקטורה של החטא

אלוהים ברא את האדם בצלמו ובדמותו כדי שהאדם ימשול בעולם על-פי מצות בוראו. תיאור האדם כנברא "בצלם אלוהים" בא להעמידנו על מה שמיחד את האדם מכל הנבראים: הוא בעל מחשבה ורצון. הוא פועל מתוך התכוונות ובחירה. כלומר, האדם בן חורין לפעול לפי תכליות שהוא מציג לעצמו... הוא יכול לבחור בטוב - וזו מצות אלוהים החזקה עליו. הוא יכול לבחור גם ברע. בנסיבות מסוימות עלול הרע להיראות לו לאדם כטוב מבחינתו ובניגוד לרצון אלוהים. זוהי האפשרות של החטא.

אדם נתפס לסיפוק יצריו הגופניים ומקפח בכך יעוד הקשור בהנִייתו הרוחנית־נפשית. אכן, יש לדייק בנקודה זו: סיפוק צורכי הגוף אינם נחשבים לחטא. ההנאה מרוב פירות הגן מותרת. אבל האדם, דווקא בשל היותו בעל נפש מכירה ורוצה ופועלת לפי תכלית, עלול להציב לעצמו את ההנאה הגופנית החושנית כתכלית מבוקשת לשמה. הוא עלול להשתעבד ליצריו באופן זה. בהשתעבדות תכליתית להנאה החושנית גלום החטא המחטיא את היעוד המוסרי של האדם, וזהו הרע שמצוות אלוהים מתכוונות למנוע.

כאן נעוצה גם השניות הפרדוכסלית במשמעות המעשה. האדם חוטא מתוך הרצון לאשר את חירותו,

אבל המעשה שבו הוא מאשר את חירותו אינו אלא כניעה לחמדת החושים המשעבדת את האדם ומפוררת את רצונו. הנאת החושים הכרוכה בעודף שבשכרון היא טוב לכאורה שהיא באמת רע. האדם לומר זאת מנסיונו. המעשה הנראה כטוב לפני שנעשה מתגלה כצופן בחובו את המוות המוסרי לאחר שנעשה. אם כן מתוך רצון לאשר את חירותו בחר האדם בהשתעבדות ליצריו הטבעיים כתכלית ועלידי כך ויתר למעשה על חירותו. זהו המובן הכפול של החטא: סירוב למצות אלוהים והחטאת היעוד המוסרי־רוחני של האדם תוך כדי כניעה ליצרי הגוף המוצגים כתכלית.

(131-129)

הצעד בדרך לשינוי

היסוד הרעיוני המשותף לכפרה ולתשובה מתבטא, כזכור, בוידוי. הוידוי הוא מרכזי גם בפולחן הכפרה וגם בתשובה, והוא מטעים את המשמעות המוסרית הראשונית של הכפרה. כדי להתנקות מן החטא חייב אדם להכיר בכך שחטא. משפט זה נראה לכתחילה כה פשוט ומובן מאליו עד שאין טעם להשמיעו. האם ייתכן שיעשה אדם ביודעין מעשה מנוגד למה שצווה בלי "שיכיר בכך שחטא"? דוק בדבר: איננו דנים במעשה שנעשה מלכתחילה בשגגה, כגון שהאיסור לא היה ידוע או שנעשה מתוך התכוונות לתוצאה אחרת. דנים אנו במעשה שנעשה מלכתחילה בזדון, מתוך הכרה ובחירה. אף־על־פי־כן "להכיר בכך שחטא" הוא צעד רב־משמעות, ואין להתגבר על החטא ולהתנקות ממנו בלי שייעשה בפועל. הסתכלות במצבו הנפשי של החוטא ביודעין תגלה מנגנון מורכב מאוד של הסתתרות. אדם מעלים את מעשהו מעיני אחרים ותוך כדי כך הוא דוחק אותו, או דוחק את הכרת משמעותו, מעיניו שלו. הוא בוחר שלא לראות או בוחר לתרץ את מעשהו באופן שיטול ממנו אחריות מלאה למה שעשה. המסיבות גרמו לו. אשמתם של אחרים גרמה, וכיוצא באלה דרכי עקיפין. לאמור גם אם יודע החוטא על הקשר שבינו לבין המעשה האסור, וגם אם הוא יודע שהמעשה אסור, עדיין לא "הכיר בכך שחטא".

הוא מכיר בכך רק כאשר קיבל על עצמו בפועל את האחריות המלאה למה שעשה, בלי שום הסתתרות, בלי שום העלמה ובלי שום תירוץ. וזהו ענינו של הודוי. החוטא משמיע בקול לפני שומעים את מעשהו. על ידי כך הוא קובע את אחריותו גם בפני עצמו כעובדה אובייקטיבית שאי אפשר להסתתר מפניה.

(134)

יונה בורה מבשורה

יונה הוא נביא. נביא הוא איש צדיק. אבל הסיפור מציג אותו מההתחלה כחוטא הבורח מפני אלוהיו כגנב במחתרת. הדק בדבר ימצא כי יונה יודע שהוא חוטא. למלחים המאיצים בו להתפלל אל אלוהיו הוא משיב כי בגללו באה עליהם הרעה. אבל הוא מסרב לשוב מחטאו. סימן אחרי סימן ניתן לו, קריאה אחרי קריאה. הוא מקשה את לבו ושוקע אל התרדמה - מקום המפלט האחרון של התודעה המבקשת להסתתר מפני עצמה. הוא איננו רוצה לדעת מה שהוא

יודע. רק בעומק תרדמתו נתקל הוא שוב בתודעה האורבת לו ממסתריה בדרכי העקיפין של החלום, ורק כאשר המועקה סוגרת עליו סביב־סביב, במעמקים, במעי הדגה הוא מתפלל ונושע. אבל גם אז תשובתו אינה שלמה. בעל־כורחו הוא מקיים את שליחותו. מה מפריע איפוא ליונה הנביא לעשות את הדבר הפשוט שעושים אנשי נינוה? אם נפתור את החידה הזאת אולי נבין גם מדוע אין החוטאים עושים את המעשה הפשוט והקל לכאורה שיביא להם במתנה את הטוב מכול. החיים. יונה יודע שהוא חוטא. אבל הוא מסתיר מעצמו את חטאו עם שהוא מסתתר מפני קול אלוהים המצווה את שליחותו. אכן, טעמו עמו. הוא מסתיר את חטאו מפני שהוא חושב את עצמו לצדיק...

מהו אם כן הדבר המונע מן החוטא את התשובה למרות ידיעתו שהוא חוטא? סיפור יונה משיב: הכרת צדקתו וחפותו כשהוא בוחן את עצמו בתוך ההקשר של משאלותיו ומאנייו וציפיותיו כחיד. החיים הממוקדים סביב גרעין ה"אני" דוחים מעל עצמם כל אשמה. חיים הם הבטחה לסיפוק המשאלות העולות מפנימיות ההגופנית-הנפשית של האדם. חיים הם הבטחה לאושר. אבל יחד עם־זאת יודע האדם, הממוקד סביב גרעין ה"אני", שמיקוד זה הוא שורש חטאו. האדם שנוצר בצלם בוראו לא לכך נוצר.

ערבות חברתית

מנקודת־הראות של חברה התופסת את קיומה כתכלית ועם־זאת כנושאת תפקיד שמעבר לה - עבודת האלוהים, יש משמעות ציבורית לא רק לחטאים שבין אדם לחברו המערערים במישרין את סדרי החברה, אלא גם לחטאים הנעשים בין אדם לעצמו ובינו לבין בוראו. החוטא משתמט מן הנשיאה בעול התפקיד העל־חברתי המאחד את החברה הזאת ומקיים אותה ביחודה. הוא חדל מלמלא את ההתחייבות שהעם קיבל על עצמו בברית שנכרתה בסיני ונתחדשה בכל דור. זהו הבסיס לערבות ההדדית המיוחדת־במינה. החטאים שבין אדם למקום מצטרפים גם הם לחשבון חטאיה של העדה, וממילא נעשים כל היחידים שותפים זה בחטאיו של זה. חייבים הם איפוא לסייע זה לזה שלא לחטוא. להזהיר זה את זה, למחול זה לזה, וביחוד לשקול את התנהגותם לא רק מבחינת טובתם וצדקתם כיחידים, אלא גם מבחינת אחריותם לגורל הציבור, העם.

הוידוי הוא עשיה אישית פרטית. אדם צריך להתעורר מעצמו להתודות. אבל העדה היא שמזמנת לו ליחיד את האפשרות הממשית להוציא את רצונו לפועל. קודם־כול וידוי הוא הוצאת החטאים המעיקים על מצפונו של היחיד מרשותו הפרטית והבאתם לפני אחרים. רק

באופן זה מקבלת ההודאה תוקף של עובדה, שהיחיד שוב אינו יכול להכחיש אותה ולהסתתר מפניה. ודאי גם באמירה לפני אלוהים יוצאים הדברים מרשות היחיד, ואף־על־פי־כן לגבי רוב בני־האדם אין תודעה של הוצאת הדברים מרשות הפרט, אלא באמירה לפני הרבים שאתם הוא חי והם עדיו.

(154-153)

ערבות לאומית

לקט מקורות

משל הספינה

מדרש ויקרא רבה ד, ו

"הָאִישׁ אֶחָד יַחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצַף"
(במדבר טז, כב) -

שָׁנָה ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי: מִשָּׁל לְבַנֵּי אָדָם שֶׁהֵיוּ
נִתְּוֵנִים בְּסִפִּינָה.

נָטַל אֶחָד מֵהֶם מִקֹּדֶחַ וְהִתְחִיל קוֹדֵחַ תְּחִתּוֹ.

אָמְרוּ לוֹ חֲבֵרָיו: לָמָּה אַתָּה עוֹשֶׂה כֹּכָּ?

אָמַר לָהֶם: מָה אֲכַפֵּת לָכֶם, לֹא תִּחְתִּי אֲנִי קוֹדֵחַ?

אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם עוֹלִין וּמְצִיפִין עָלֵינוּ
אֶת הַסִּפִּינָה.

מדרש ויקרא רבה ד, ו, מדרש ארצישראלי מהמאה
החמישית לספירה

השבון נפש לאומי

אהרון דוד גורדון

שואל אני את עצמי ושוקל בדעתי, אם יש עוד את מי לשאול: מה לנו, לאינם שומרים דת, מה לנו יום הכיפורים? ... היה לעם יום מיוחד לחשבון הנפש עם עצמו בתור עם ועם בניו בתור בני עם, לביקורת חשבון החיים, להתמכרות שלמה לתביעות העליונות של הרוח האנושית. חדלו העניינים והחשבונות הפרטיים... העלו על הפרק העניינים והחשבונות הגדולים: הלאומיים, האנושיים, הקוסמיים. חדלה המחיצה שבין הפרטים והצטמצמותם איש איש בפרטיותו - כל הפרטים מרגישים את עצמם בתור אברים בגוף אחד עליון, בעם אחד, בתור אישיות-תאים באישיות אחת עליונה, הבאה לחשב עם עצמה, עם חייה ועם עולמה.

'לחשבוננו עם הדת', בתוך: מכתבים ורשימות, מוסד ביאליק, ירושלים, 1954, עמ' 220-221

מזל מציאות שאין לה אה

נתן אלתרמן

למראה אותם דפים [של פריסות שלום מהבית] דומה היה כאילו הוסרו פתע הקליפות המכסות על התוך ונתגלתה רקמת חייו האמיתיים של העם, רקמת היסוד של הקשרים והעבותות, של החרדות והאהבות והדאגות ושל העצבות והיגיעה הדרוכים ושקטים לעת מבחן. כאילו הורם לפתע מכסהו של פסנתר-ענק ונגלו המיתרים הדרוכים אשר המייתם היא המיית הדברים שמהם החיים עשויים, שמהם עשויות האומות והקורות. למקרא אותם דפים של דרישות-שלום הרגשת כי למעשה ייתכן שהכותרות הראשיות שבעיתון, על מהלכים משוערים וכוונות משוערות וסותרות של דברי ראש מדינה פלונית ונציג או"ם פלמוני אינם חשובים יותר ואולי חשובים פחות ממה שמודיעה מדלן לבעלה ששלום לה ולילדים ואבא מרגיש יותר טוב, והכל בסדר ורק מתגעגעים ומבקשים לכתוב. למראה חדשות אלו הרגשת פתע כי מבחינת בטחונה וחייה של אומה זו זהו אולי באמת עיקר החדשות. הרגשת כי ההבדל בין מה שמודיע נציג פלוני באו"ם ובין מה שמודיעה מרת סימונה לבעלה שהסבתא עברה לגור אתם יחד, או מה שמודיעה ויאולט-סיגלית לחתנה שהיא שומרת

על טבעת-האירוסין ומחכה לו, הוא בכך שחדשות אלו אינן בנות-חלוף ואפשר לסמוך עליהן יותר. זה חומר שאינו מתקלקל ומזה עושים הכל, היסטוריה, לשון, ספרות, מדע ואמונה, תעשייה וערים, ארץ ומדינה.

מעריב, ח' סיוון תשכ"ז 16/6/67

תובעים ונתבעים

דוד בן גוריון

הרמטכ"ל אמר הבוקר דבר שצריך לאמר אותו השכם והערב, לא רק לקצינים אלא לכל יהודי בארץ, אסור לנו לראות את עצמנו כתובעים וכתבועים בלבד. ראש-ממשלה בישראל, שאיננו מסוגל לראות את עצמו כעולה חדש במעברה, כפועל בחרושת, כמתישב בנגב, כמורה בבי"ס, כפרופסור באוניברסיטה, כמהנדס, כתלמיד, אינו ראוי לתפקידו, הוא לא יעשה את שליחותו. רמטכ"ל, שאיננו מסוגל לראות את עצמו כטירון, כטוראי בחודש הראשון לבואו לבסיס-אימונים, או כרב-טוראי או כמפקד-פלוגה, אינו ראוי לתפקידו, והוא אינו יכול לדעת למלא את שליחותו ולחנך אותם ולהכשירם לתפקיד שהם צריכים למלא. אבל אני אומר: כל חייל וכל אזרח שאיננו מוכשר לראות את עניינו ללא צרכי הכלל, ללא צרכי הזולת, ללא צרכי המדינה, איננו אזרח ואיננו חייל. כל אחד מאיתנו מוכרח לראות עצמו כנתבע, כל אחד מוכרח לראות עצמו כתובע. כל זמן שלא יהיה כך בצבא ובכל ציבור לא נהיה נאמנים ליעד שלנו. לא מספיק שמפקד חיל-האוויר יאמר: לי נחוץ כך וכך. הוא חייב לדעת מה נחוץ לחיל-היבשה ומה נחוץ לחיל-הים ומה נחוץ לחיל-המילואים - הוא חייב לדעת מה נחוץ

לסלילת דרכים ולפיתוח ולקליטת עליה - ורק בידעו
את כל אלה הוא יכול באמת ובנאמנות לקבוע מה
נחוץ לחיל-האוויר... כל אחד חייב לדעת כל הצרכים
המרובים של כולנו, ולשקול מה היא העדיפות ביניהם.
רק אז יש ערך לדבר. זאת תביעה יסודית אם כי לא
קלה.

'לבעיות הבטחון', בתוך: יחוד ויעוד, הוצאת מערכות, תל
אביב, 1971, עמ' 212-213

דרך הדישה

י"י עגנון

פעם אחת אמר רבנו, ר' חיים מצאנז, משל:
אדם תועה כמה ימים ביער ולא היה יודע איזוהי דרך
נכונה.

פתאום ראה אדם אחר הולך לקראתו.
באה שמחה גדולה בלבו, עתה בוודאי ידע הדרך
הנכונה.

כיוון שפגשו זה בזה שאל אותו: אחי, אמור לי היכן
הדרך הנכונה? זה כמה ימים אני תועה.

אמר לו: אחי, אף אני איני יודע, שאף אני תועה כאן
כבר כמה ימים,

אלא אומר לך - בדרך שהלכתי אני, יכול לומר לך,
שבדרך זו תועים. ועכשיו נחפש דרך חדשה.

כן אנחנו, דבר זה אני יכול לומר לכם, שבדרך שהלכנו
עד עכשיו אין לנו ללכת, שבדרך זו תועים.

אלא עכשיו נחפש דרך חדשה.

ימים נוראים, © כל הזכויות שמורות להוצאת שוקן,
ירושלים ותל אביב, 1998, עמ' כז-כח

שָׁנָה שְׁתּוֹלִיכְנוּ בָּהּ קוּמְמִיּוֹת לְאֶרְצֵנוּ

יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׁתֵּהא שָׁנָה
זו הַבָּאָה עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵם.

שְׁנַת אוֹרָה.	שְׁנַת לְמוּד.
שְׁנַת בְּרָכָה.	שְׁנַת מְנוּחָה.
שְׁנַת גִּילָה.	שְׁנַת נְחֻמָּה.
שְׁנַת דִּיצָה.	שְׁנַת שְׁשׁוֹן.
שְׁנַת הוֹד.	שְׁנַת עֲלִצוֹן.
שְׁנַת וְעַד טוֹב.	שְׁנַת פְּדוּת.
שְׁנַת זְמֵרָה.	שְׁנַת צְהֵלָה.
שְׁנַת חֲדוּדָה.	שְׁנַת קוּמְמִיּוֹת.
שְׁנַת טוֹבָה.	שְׁנַת קְבוּץ גְּלִיּוֹת.
שְׁנַת טְלוּלָה וּגְשׁוּמָה	שְׁנַת קְבוּל תְּפִלוֹת.
לְבָרְכָה.	שְׁנַת רְצוֹן.
שְׁנַת יְשׁוּעָה.	שְׁנַת שְׁלוֹם.
שְׁנַת כְּלָפָה.	שְׁנַת שְׁבַע.

שָׁנָה שְׁתּוֹלִיכְנוּ בָּהּ קוּמְמִיּוֹת לְאֶרְצֵנוּ. שָׁנָה שְׁתַּדְבֵּר
בָּהּ עַמִּים תַּחֲתָנוּ. שָׁנָה שְׁתַּכְתְּבֵנוּ לְחַיִּים טוֹבִים.
שָׁנָה שְׁלֵא יִצְטָרְכוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָרְנֶסָה זֶה לְזֶה
וְלֹא לְעַם אַחֵר. שָׁנָה שְׁתִּמְנַע בָּהּ הַמַּגֵּפָה וְהַמְשָׁחִית
מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. שָׁנָה שְׁלֵא תִפִּיל אִשָּׁה
אֶת פְּרִי בִטְנָה:

קטע מתוך תפילת יום כיפור

ישעיה סוכות

מוקדש להטופים בתפילה שישובו הביתה
שלמים ובריאים במהרה

חג הסוכות מגיע אחרי 'הימים הנוראים' בחודש תשרי. זהו חג שבו ניכרת הקלה מסוימת מעומס ימי הדין וחשבון הנפש, כמו גם מעומסו של חום הקיץ. מעבר לרוח הסתיו ולנשימת הרווחה מתאפיין חג הסוכות בשני אלמנטים עיקריים: האחד הוא הציווי על השמחה ("ושמחת בחגך והיית אך שמח"), והשני הוא ריבוי מצוות וטקסים סמליים שנראים ממבט ראשון די משונים (ישיבה בסוכה, נענוע ארבעת המינים, אמירת ההושענות ושמחת בית השואבה). השאלה המתבקשת היא, אם כן, מהי שמחה ומה לה ולחג הסוכות?

מרבית האנשים יתארו רגעי שמחה כרגעים של שחרור רגשי, של תחושת הקלה כתוצאה מאירוע שהתרחש בחייהם. בשונה מהקלילות והספונטניות שמלוות בדרך כלל את האופן שבו אנחנו חווים את השמחה בחיים, בפרק על חג הסוכות שביד מציע לראות בשמחה יחס שמבטא מתן אמון בקיומו של טוב. לדעתו, אנחנו שמחים לא רק כשטוב לנו, אלא בעיקר מפני שאנחנו מחזיקים בתפיסה של טוב. היציאה מהבית אל הסוכה מבטאת מעבר ממרחב של יציבות ונוחות אל מרחב של ספק; המעבר מהקרקע הבטוחה לזו הארעית מעלה תהיות ביחס למידת הוודאות והשליטה של האדם בחייו. מה, אם כן, משמח במעבר כזה? לדעת שביד, הישענותו

של האדם במרבית השנה על שגשוגו הכלכלי ועל צבירת כוח ושליטה עלולה להרחיק אותו מעצמו ומייעודו. הסוכה מסמלת מעין תמרור אזהרה מפני אשליית הריבונות והכוח, ומפני מתן ביטחון בהישגים החומריים החולפים. הסוכה מזכירה לאדם היוצא מאזורי הנוחות למשך שבעה ימים שריבונות אמיתית חייבת להיות קשורה לאחריות מוסרית, למעשה הטוב הנעשה כלפי האחר.

האם ניתן לקיים סוג כזה של אתחול רוחני (retreat) על הספה המרווחת בסלון הממוזג? לדעת שביד התשובה היא שלילית. הרעיון הרוחני אינו יכול להתקיים ולהשתמר כתובנה אינטלקטואלית גרידא. הטקס הסמלי או מנהגי החג מבטאים אמת שהתרבות נושאת על גבה במשך דורות. לא מדובר בהעתק של טקס פגאני ומוזר שבו האמינו אבות אבותינו, אלא בגילוי מחודש של רעיון יסוד תרבותי. באמצעות הפעולה הסמלית הנוגעת לחיכוך של האדם והטקס עם החיים עצמם, יכול האדם לחזק את השתייכותו לרעיונות היסוד של עמו, ולחוות באופן ממשי את הקשר שלו לאותם רעיונות מכוננים של תרבותו.

הציוץ לַשְּׂמֹחַ

חגי־הסוכות מתִּיחד בין החגים שבלוח־השנה היהודי כחג של שמחה. ודאי, כל חג יש בו שמחה. אפילו יום־הכיפורים, המצוין ברצינות חמורה, ואדם מצווה להתענות בו, הוא יום של שמחה, ונאמנה עדות חז"ל שבפני הבית היה יום־הכיפורים אחד משני ימים שבלטו בשיאי שמחה. אף־על־פי־כן אחד ויחיד הוא חגי־הסוכות שבו עלתה השמחה לדרגת מצָוה. "ושמחת בחגך והיית אך שמח" מצוה זו בסוכות נאמרה ולא בשום חג אחר. פירוש הדבר הוא איפוא, שאם בכל החגים והמועדים השמחה היא התוצאה הנלִיית אל הפעילות המגוונת של החג, הרי בסוכות השמחה היא תוכן עצמי. בסוכות מתכוונים ביודעין לשמוח. משמע, מעלים את השמחה אל תודעת האדם החוגג כמצב נפשי מבוקש לגופו. על דרך החידוד אפשר לומר כי בחגי־הסוכות שמחים על השמחה השופעת מתוך כוחות החיים הטבעיים וההיסטוריים של העם. השמחה נעשית באופן זה לא רק רגש ספונטני אלא יסוד של השקפת־עולם, ובדיון על התכנים הרעיוניים של החג חייבים אנו לתת על כך די־וחשבון מושגי.

ה'ש"בה בסוכה - בין קיום טבעי לקיום תרבותי

קיום טבעי ענינו חיים בתנאים הסביבתיים כנתינתם, ללא שינוי. בעל-החיים נזקק למערות ולמחילות ולנזקים כדי למצוא בהם חסות. הוא ניזון מן הצומח ומן החי המזדמנים בו ללא שום עיבוד. אדם המתקיים באופן זה בסביבתו הריהו כבעל-חיים. אנושיותו מתנוצצת בו כאשר הוא מתחיל לעבד את סביבתו, יוצר מכשירים ומתחיל להוציא מן הטבע תוצאות שאין הטבע מעניק מעצמו. זהו המצב התרבותי. התרבות שואפת לבנות מעל דרגת הקיום הטבעי דרגת קיום אנושי באמצעים מלאכותיים, והאידיאל התרבותי הוא שההישג המלאכותי, המאפשר לאדם רוחה ושליטה מסוימת בגורלו, יהיה יציב, מתמיד וקבוע לא פחות ממחזור החיים בטבע. כלומר, בצאתו מן המצב הטבעי חותר האדם להגיע ברמה יותר גבוהה לאותה מידה של נדאות בתדירות ההופעה של הנתונים הטבעיים, והגורם המאיץ בו בפיתוח תרבותו הריהו רגש החרדה שמא מה שעלה בידו להוציא מן הטבע באמצעים מלאכותיים והונח כיסוד לרווחתו ולאושרו, ואולי גם לעצם קיומו כאדם, לא יישאר בידו גם מחר וגם מחרתים. מכאן השאיפה לבסס יותר ויותר את ההישג התרבותי ולעשותו עמיד בפני כל כוחות הטבע

העלולים לפוררו ולְהַרְסוּ. הבנין, דירת הקבע, העשוי
אבן בנדבכים יציבים, מסמל את השאיפה הזאת לקיום
תרבותי יציב כמו הטבע בספירה אנושית שמעליו.
דוק בדבר: הסוכה מציינת בדיוקנות רבה את מצב--
הבינים. אנו יוצאים ממבנה הקבע, אבל איננו חוזרים
אל התנאים הסביבתיים הטבעיים. אנו שוהים לתקופה
מוגבלת בתנאי מגורים שכבר הם תרבותיים אבל עדיין
אין בהם מראית הפנים של היציבות.

(192-193)

מבחן הסוכה

חיי האמונה הם איפוא חיים שמתוך היסמכות וְדאית על רצונו המיטיב של אלוהים, המיעד למי שמקיים את מצוותיו ועושה הטוב בעיניו גמול לטובה. גם אם אין המאמין מחזיק בידו בפועל "ערובות" לכך שלא ידע מחסור בעתיד. הוא בוטח ושמח בחלקו. מי ששואף להחזיק בידו בפועל "ערובות" לבטחונו חי באשליה ומתוך השתעבדות מוסרית שסופה התפוררות האישיות כולה, ובמישור החברתי - התפוררות התרבות. השיבה אל מצב-הבינים של ראשית הקיום התרבותי על-ידי סמל הסוכה יש בה איפוא תזכורת לאדם: מי הוא ומה מעמדו האמיתי ביקום, ומהי מצוֹתו ויעשנה. זוהי תזכורת על כך שגם הקיום התרבותי המפותח ביותר איננו מקנה לו לאדם שליטה בתנאי קיומו, כי מבחן האמונה הוא מבחן ההכרעה בין השאיפה היצרית הטבעית לריבונות אנושית כתכלית, לבין החירות שמתוך קבלת עול מצוות. הסוכה נתפסת באופן זה כהיבחנות סמלית במבחן הקיום של המאמין.

מעתה לא יקשה עלינו להבין מדוע מצווה אדם מישראל לחזור סמלית אל מצב-הבינים של ראשית התרבות דווקא בחג-האסיף, המיועד לשמחה. זוהי תזכורת דווקא באותה שעה שאדם רואה לפניו ותחת

ידיו את שפעת היבול. אסמיו מלאים. הוא שבע ורוּה, ובטוח לכאורה מפני המחסור מחר ומחרתים. הוא כביכול מחזיק בידיו את מפתחות אוֹשרו. הסוכה מזכירה לו דווקא אז כי אין יציבות לאדם בעולם, כי קיומו והישגיו רופסים הם, כי אין התרבות, אף המפותחת ביותר בכליה ובאמצעיה, אלא דירת ארעי. כל הישג תרבותי הוא רופס וחולף, ואין לו קיום בפני הנצח. הרהור של תוגה? לאו דווקא. הסוכה היא למרות רפיסות עמידתה ושבירותה ולמרות אי-נוחות שבה סמל של שמחת חיים עזה ובוטחת. דווקא כך. דווקא מתוך הידיעה שהכול חולף ואין אדם עשוי לשמור בידיו אוצרות, שבמובן המוחלט הם אינם שלו, אדרבה, אילו השלה עצמו בהשליֵת הריבונות לא היה יכול לשמוח שמחת־אמת בשפע שזכה לו בעמלו. הדאגה והחרדה היו מפעפעים מבעד לאשליה של היציבות. מצות סוכה באה לחנך את היושב בה שיִשָּׁען פנימה על הַנדאות המוסרית שרצונו המיטיב של בוראו יתמכנו ושיקבל את שפע הטובה, את ברכת יבול השדות כחסד, כעדות של אהבה.

(198-197)

השאלה של קהלת

קריאת המגילה באה להזכיר לנו כי מבעד לשמחה הגדולה אמנם מחלחלת בלבנו העצבות. היא באה להזכיר לנו כי יש משקע של עצבות בכל שמחה בעולמנו מפני שהחיים עוברים חולפים גם דרך הרגעים היפים הללו. אולי גם זאת, שכל שמחה מתחילה מן העצבות ומתרוממת מעליה, אך נושאת אותה בקרבה. לאיזה צורך באה תזכורת זו? שמא להפר את השמחה? ודאי לא. היא באה למנוע את הבריחה מפני העצבות - סימן־ההיכר של חיינו עלי אדמות, כדי שנדע לשמוח שמחת־אמת.

ספר קהלת בא איפוא ללמד את שומעי לקחו לסגת מן הנטייה הטבעית להשתקע בהווה החולף ולנסות להחזיק בו שיעמוד על עומדו ויציג לנו נצח מדומה. כדי לשמוח בהווה עלינו להתמסר לו ולהימצא בכל־זאת מעבר לו, סמוכים על נדאות אחרת. דומה כי באופן זה נמצא הדמיון שבין הלקח של קהלת למשמעות הישיבה בסוכה כסמל של מצב ראשית התרבות. זוהי אותה נסיגה מן האשליה של היציבות והאיתנות שבהישג התרבותי הארצי, חזרה אל מחוז העצב, החרדה והכיסופים הגודרים את מצב האדם באשר הוא עלי אדמות. אלא שמתוך הנסיגה ופקיחת העינים לראות, נפקחות העינים לראות אמת אחרת,

והיא שמאפשרת לנו להיענות אל כל מה שההווה
הארצי מציע לנו בכל יופיו השברירי והחולף. אפשר
לעמוד בעצב ולהבקיע מתוכו מעיינות של שמחה, אם
באים אליו מתוך תום־הלב של המאמין.

(203-202)

תפקיד הסמל בעיצוב הזהות

כל תרבות מניחה ביסודה אמיתות הקובעות את יעדיה ומגמותיה של הפעילות האנושית. אמיתות אלה הן האוצלות משמעות לקיום האנושי. שעת הגילוי של אמיתות כאלה היא שעת הכינון של אותה התרבות, והיא גם שעת ההיוצרות של הסמלים הטקסיים הגדולים, שאיכויותיהם החושיות שאובות מן ההתנסות שמתוכה בקע גילוי האמת. כדי שהתרבות תתקיים עליה לא רק להגדיר את אמיתותיה, לנסחן, לשנן ולישמן בנורמות של התנהגות. עליה למסד גם את המאורע המכונן במסכת של סמלים טקסיים, והמיסוד ענינו בהקשר זה - שיבה קבועה, מחזורית של הציבור ויחידיו אל החיווי הראשוני, אקטואליזציה מתמידה של שעת הגילוי, שמתוכה עומדים בני אותה תרבות על האמת שבאמיתות המנחות את חייהם ועל התוקף העובדתי- מחייב שלהן. מבחינה זו הרינו חווים באמצעות הסמלים הטקסיים את המאורעות המכוננים של תרבותנו ואת האמיתות שביסודה. אנו חוזרים אל השיתין, אל ההתחלות, אל היסודות הראשונים והקדומים ביותר כדי לבנות מתוכם מחדש את המבנה התרבותי המקיף שאנו מצויים ופועלים בו בהווה. זהו תהליך של היווי מחדש ("ריגנרציה") ויצוב הכיוון מחדש ("ריאורֶנטציה") שבלעדיו שום תרבות לא תִכּוֹן.

תקווה בימים של חוסר וודאות

לקט מקורות

האומץ להיות עם א' ודאות

הרב זקס

האמונה איננה התיימרות לדעת דברים שאפשר לבררם לאשורם באמצעים מדעיים. היא גם איננה היתלות במה שאיננו ניתן להפרכה, כזו המקנה לאדם חסינות מפני כל אפשרות שיתגלה שטעה. האמונה היא התגובה האנושית לתופעה המגדירה את המצב האנושי, הלא היא האי-ודאות היסודית המלווה את חיינו כל עוד אנו הולכים אל אותה ארץ לא נודעת הקרויה עתיד.

אנחנו יודעים הרבה, אבל יש דבר אחד שלעולם לא נוכל לדעת: מה יביא עמו המחר. האמונה היא הנוטעת בנו עוז להתמודד עם המחר "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי" (תהלים כג,ד). זו היתה האמונה שהניעה את אברהם ושרה לעזוב את ארצם, את מולדתם ואת בית אביהם, וללכת אל יעד בלתי ידוע בעקבות קריאה אלוהית. היא זו שהניעה את משה לעזוב את מסלול חייו כנסיך מצרים או כרועה מדייני ולהוליך את עמו אל החופש. האמונה היא מה

שמניע אנשים להישגים גדולים המשטים בסבירות וביכולת החיזוי. האמונה אינה ודאות. האמונה היא האומץ לחיות עם אי-ודאות. ולעולם אין היא קלה. גיבורי המוסר הגדולים, וכמוהם גדולי האמנים והמדענים וההוגים, וכמוהם כל מי שהחליט לחיות חיים של ערכים נעלים, חווים כישלון אחר כישלון, אכזבה אחר אכזבה. גדלותם נובעת מהסירוב שלהם להתיאש.

השותפות הגדולה, הוצאת קורן, ירושלים, 2013, עמ'
89-88
הרב זקס (1948-2020), הוגה דעות יהודי-בריטי, כיהן
כרבה הראשי של יהודי בריטניה.

באותה מידה של דבקות אתי הילסום

אני ממשיכה לחיות ולעבוד באותה מידה של דבקות, והחיים נראים לי רבי משמעות, למרות הכול, גם אם אני מעיזה בקושי לומר את זה באוזני אחרים. החיים והמוות והסבל והשמחה, השלפוחיות ברגלים, העייפות והיסמין שמאחורי הבית, הרדיפות, מעשי האכזריות הרבים מספור, כל זה מצוי בתוכי, כל זה הוא שלמות אחת ואני משלימה איתה כולה ומתחילה להבין יותר ויותר, גם אם איני יכולה להסביר את מהות הדברים. הייתי רוצה לחיות חיים ארוכים כדי שאוכל להסביר את זה, ואם לא אזכה לכך, מישהו אחר יעשה את זה במקומי ומישהו אחר ימשיך לחיות את חיי מהמקום שבו נפסקו, ולכן עלי לחיות אותם כמיטב יכולתי ובמלוא אמונתי, עד נשימתי האחרונה, כדי שמי שיבוא אחריי לא יצטרך להתחיל מאפס וכדי שיהיה לו קל יותר. גם זאת דאגה לדורות הבאים, לא?

השמיים שבתוכי, הוצאת כתר, ירושלים, 2022, עמ' 128
אתי הילסום (1914-1943), יהודיה הולנדית שנספתה

בשואה.

אמונה בעתידו של האדם

אליעזר ברקוביץ

יש לי אמונה בעתידו של האדם הודות לאיזיק רונצווייג. איזיק היה יהודי שישב אי שם בסלובקיה והתפרנס מגידול תרנגולים. יום אחד הוכנסו הוא ומשפחתו בכוח אל קרונות בקר, ועמם עוד מאות יהודים שנדחסו אל הקרונות המלאים עד כדי מחנק. בתוך הקרון השתרר ייאוש. בחוץ עמד המון מריע של אנשים שזה מקרוב היו שכניו; הם לעגו לו וירקו בפניו. הוא התחנן לפניהם: אנא, לכו לביתי ותנו לתרנגולים מים ומזון, הם לא אכלו כל היום. זה היה אחד מאלפי עימותים שהתרחשו באותם ימים בין היהדות ובין הציביליזציה המערבית, בין ההיסטוריה של מאבקי כוח ובין ההיסטוריה של האמונה. בגלל מה שבני אדם עשו לאיזיק רונצווייג אין לי אמונה באדם; הודות לאיזיק יש לי אמונה בעתידו של האדם - למרות הכל.

אמונה לאחר השואה, הוצאת שלם, ירושלים, 2006,

עמ' 159

אליעזר ברקוביץ, רב והוגה דעות שחי בארה"ב וישראל

לִיצוֹר מִשְׁמֵעוֹת מִתּוֹךְ הַכְּאוֹס

הַרְבֵּי סוּלוֹבִיטְצ'ק

אחת החידות הסתומות שהיהדות התלבטה בהן משחר קיומה הוא ענין הסבל בעולם... מדוע ולמה ובואו יסורים על האדם? מדוע ולמה יסבול הצדיק ויצליח הרשע?... ספר איוב כולו מוקדש לתמיהה זו, עתיקת ימים וטעונת סוד, שעדיין היא מרחפת בעולמנו ותובעת את פיענוחה; למה נותן הקב"ה רשות לרע להשתלט ביצור? היהדות, בחתרה לחוץ מבטחים בעולם שסוע ומבותר על ידי יסוריקיום ובבקשה מענה לחידת פלאים של הסבל השולט - למראית עין - שלטון בלי מצרים, הגיעה לידי נסוח חדש והגדרה חדשה בנוגע לבעיה זו, שיש בהם מן ההרחבה וההעמקה גם יחד. העמדת שאלת הסבל, טוענת היהדות, אפשרית היא בשתי דימנסיות נפרדות: גורל ויעוד. היהדות הבחינה תמיד בין קיום גורלי לקיום יעודי, בין האני יליד הגורל לה"אני" בן היעוד. בהבחנה זו צפונה תורת הסבל שלנו...

בדימנסיה השניה של קיום האדם - היעוד - לובשת שאלת הסבל צורה חדשה. קיום יעודי - כיצד? זהו קיום פעיל כשאדם ניצב לעומת הסביבה. שהושלך בה, מתוך הבנת יחודו וסגולתו, חרותו ויכלתו שלא לקפח במאבקו עם החוץ את עצמותו ועצמאותו.

סיסמת "האני" היעודי היא: "על כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה מת אבל ברצונך החפשי אתה חי". האדם נולד כאובייקט, מת כאובייקט, אבל ביכולתו להיות כסובייקט, כיוצר ומחדש, המטביע על חיותו האינדיבידואלי והחורג מן האבטומטיות אל הפעילות היצרנית. תעודתו של האדם בעולמו, על פי היהדות, היא להפוך גורל ליעוד; קיום מופעל ומושפע לקיום פועל ומשפיע; קיום מתוך אונס, מבוכה ואילמות - לקיום מלא רצון, מעוף ויזמה.

"קול דודי דופק" בתוך: איש האמונה הבודד, מוסד הרב קוק, ירושלים, 2006, עמ' 65-67
הרי"ד סלובייצ'יק, רב והוגה דעות, מגדולי מנהיגי האורתודוקסיה המודרנית בארה"ב במאה העשרים

לאחוז ולהרפות

רבקה מרים

אנחנו קרועים כבני אדם בכלל, ועוד יותר כיהודים, בין שתי מלכודות - מלכודת התלישות ומלכודת הבורגנות... התלישות באה מתוך ההרגשה שאין דבר שצריך או ניתן להיאחז בו. הבורגנות באה להיטיב ולפנק את הקן המרופד, להתמכר לחמימות האח הבווערת של ההרגלים, לחיות בקיים מתוך הנחה שאין גבול שצריך ויכול להיפרץ ... אבל אנחנו מצוים, כמו תמיד, לעשות את הבלתי אפשרי. לאחוז ולהרפות. לחיות מתוך ידיעת המציאות ומעבר לה. לנווט בין שני קטבים, לשהות בקיים הנוכח, לדבוק בו ולכבד אותו, להכות בו שורש, ובה בשעה להתכוונן אל הרוח שמטלטלת את הכל. מטרתנו היא ליצור הוויה של פרא מבוית.

על המידה ועל האין שיעור, הוצאת כרמל, ירושלים,
2020, עמ' 168

רבקה מרים, משוררת וסופרת ירושלמית

שער שמחת תורה

מוקדש לאמהות ולנשים ששומרות על
הבית ועל התקווה

שמחת תורה - תורה של השמחה!

הפסיכולוגיה של רצף החגים מתחילה בחודש אלול כהכנה לראש השנה, שבו נחליט במה הראש שלנו יהיה שונה השנה, ועל מה אנחנו רוצים לשנות - לחזור. הרצף ממשיך לעשרת ימי תשובה - ימי סליחות, בהם מפסיקים להשליך אשמה החוצה ומפנים את המבט פנימה. מתייצבים ביום הכיפורים, יום של עינוי שנותן מענה ומאפשר לנו להתאוורר מהסחות הדעת החומריות - כל הדרך לחג הסוכות, חג שכולו יציאה אל הטבע, וחזרה לשמחה טבעית וטהורה. בקצה של חג הסוכות - הושענה רבה, לילה של ערות, שמוקדש ללימוד התורה. זהו הרגע האחרון של חיתום הדין, הזדמנות נוספת לבירור והכרעה של מי אנחנו ומה אנו בוחרים לעשות עם החיים שלנו.

ובשיא - שמחת תורה. היום שחותם שבועות של מסע נפשי מזוקק, מקוצר ואינטנסיבי, מסע של רגעי עושר ואושר בצד רגעי כלום וריקנות; שתיקות, תפילות, ארוחות דשנות, בכי וצחוק, ביחד ולחוד, כמו פרומו לשנה שתבוא. אל חג זה אנחנו מגיעים עם תקווה חדשה שמסומלת ב"פיתקא טבא", באיחול שגזר הדין יהיה טוב, מתוק, מהול ברחמים. בשמחת תורה אין הרבה מילים או תפילות מיוחדות (למעט תפילת הגשם). יש בעיקר שמחה, שירים וריקודים סביב גלילי קלף בני אלפי שנים, שמשפיעים על האנושות

יותר מכל טקסט או פעולה שנעשתה בהיסטוריה של הציוויליזציה. וגווילי הקלף הללו, בכוחם לבנות ולהרוס, בכוחם ליצור תנועה של חיים ותנועה של מוות. שמחת תורה מכונה גם שמיני עצרת, היום השמיני המצוי מעל הטבע, יום שבו במוכן מסוים הכל נעצר. בשמחת תורה האחרונה פגשנו את תנועת המוות, תנועת העצירה, בשיאה.

שמחה לא הייתה ביום הזה.. ושנה אחרי, איך משיבים אל מול תנועת המוות את תנועת החיים? איך שמחים? כשהאחיות והאחים שלנו עדיין שבויים ונעדרים, בתים קברות שמתמלאים באזרחים וחיילים המתים בטרם עת. וברקע, דיבורים על 'יחד' ועל 'לנצח', ועל 'לבנות מחדש'. מאיפה נמצא הכוחות? לאן מכאן? ואולי אנחנו נדרשים לדייק את נקודת המבט ולהסתכל על השמחה אחרת.

ביום הארוך של שמחת תורה לפני שנה, היינו כמה אנשים, נעים במשימות בשטח, כשאנו משוגעים ממראה עינינו. בשלב מסוים של התופת פגשנו מפקד בכיר בצבא, בעל רקורד של לוחם עז-נפש. כנראה שנראינו כבויים לחלוטין. הוא פנה אלינו ואמר: "חברים, מה קורה לכם? אתם חייבים לשאוב כוחות ולשמוח במשימה הנוראה שאנו עוסקים בה. איבדנו משפחות וחברים, חטפו, אנסו וטבחו בנו. אבל

השמחה היא התנאי להצליח במשימה, בלעדיה אנו נעים בלי תקווה ואמונה. בשביל לשמוח צריך למצוא כח, סיבה, עומק פנימי, שמחבר אותנו מחדש לחיים".

ואולי השמחה היא לא תוצאה, אלא היא הדרך והשיטה, בכבודה ובעצמה. יתכן, כי שמחת תורה הוא תורה של השמחה. זהו הרגע שלנו לבחור. להיות מסוגלים אחרי מערכת החגים המופלאים והנוראים, שמזרימים לנו את כוחות הנפש להתמודד עם רכות ההרים המכונה חיים. לבחור. בשמחה. לכרות איתה ברית. השמחה כמנוע לרוח האדם, גם למי שאיבד את התום ונשאר מיותם, גלמוד, גמור, מיואש, מדוכא עד עפר. ומן העפר הזה הוא קם ונפשו כעפר לכל תהיה, עפר שדרכו עליו, אך עפר שמסוגל לשוב, לצמוח ולהצמיח. ולפעול, כשזיק של שמחה בעינינו הדומעות, הרואות את הדרך הקשה והלא סלולה, הזמנה לעשות את הבלתי אפשרי, למרות הכל.

הזמנה, להביט לרוע בעיניים ולשמוח במה שנשאר מהכוס המלאה, גם לאחר שנשברה לרסיסים.

שמחת תורה - תורה של השמחה! האומנם? הנדע?
הנצליח?

קרן של תקווה

מרים טייטלבוים

הרעיון של לחגוג כל דבר מרגיש כמעט בלתי אפשרי, במיוחד הרעיון של לחגוג את שמחת תורה. כאב האובדן של בני נוכח תמיד, והחלל אשר השאיר אחריו עצום. איך אני יכולה לגשת לחג שמחת תורה, חג אשר מסמל שמחה, התחדשות ותורה, כשהלב שלי שבור? מצוות השמחה נראית רחוקה ובלתי ניתנת להשגה.

ובכל זאת, בעומק האבל אני מוצאת שהחיבור שלנו למסורת מציעה קרן של תקווה. שמחת תורה עוסקת בהתחברות לתורה, למקור האמונה שלנו ולערכים שבני ראה בהם חשיבות רבה. היא מזכירה לי שהחיים, אפילו ברגעיהם האפלים ביותר, ממשיכים הלאה. השמחה שאנו מצוים להרגיש היא לא רק חגיגה, אלא היא קשורה במציאת הכוח להמשיך הלאה, לכבד את המורשת של בני ושל כל אלה שאיבדנו על ידי המשך המסורות היקרות להם.

השנה, אני יודעת שזה יהיה שונה. זה יהיה שקט יותר, רך יותר, רווי בדמעות. אבל אני אשתדל לקום, לא רק בשבילי, אלא בשביל בני, שאת זכרו אני נושאת בכל צעד שאני עושה ובכל שמחה.

להיות חלק מסיפור גדול

עפרה לקס

בשונה משנותיה הראשונות של המדינה, בהן הקולקטיב ו'הכלל' הכתיבו את הטון, היום אנחנו נמצאים בעידן אחר, אינדיבידואליסטי יותר. כזה שרואה את הפרט ואת יכולותיו ומנסה לפתח אותן לפי כוחו ודרכו. תקופה יפה, שבה אנחנו רואים את הבשורה שכל אחד מביא לעולם. וכשאדם אחד נהרג או נפצע או נחטף, הלב שלנו נלקח איתו. והכאב הוא על מי שהוא היה ועל מי שכבר לא יהיה. כאב אישי. והקושי הוא עצום וכבד מנשוא, ואיך אפשר להכפיל את זה בכמה מאות? אבל בדיוק ברגעים האלה, כשהיגון מאיים להטביע, נזרק העוגן של הכלל, של היותנו חלק מעם מפואר עם סיפור ארוך. רגע לפני שהכאב טורף את הדעת, מביטים רגע לכל הכיוונים ומבינים שאנחנו לא הראשונים ולא האחרונים ולא היחידים במסע הזה.

מי שמחובר לסיפור היהודי-ישראלי הגדול, יכול להביט קדימה ולהבטיח שהוא יבנה מחדש את הקיבוץ ההרוס והבוזז שלו. מי שמבין שהוא חלק מסיפור של מדינה יכול לשרת במילואים חודשים ארוכים (או לאפשר לבעלה את השירות הזה), מי שמחובר ללב הפועם הזה, מסוגל להמשיך לחיות כאן, לכאוב

ולחיות כאן אפילו אם חודשים ארוכים אין לו בית, אפילו אם הוא מפחד ממה עוד צפוי לנו פה. זה לא שהכוחות לא נגמרים לפעמים, זה לא שהסבלנות לא פוקעת, זה לא שאסור לצאת לפעמים להפסקה מכל זה כי די, נגמר. לכל אחד היכולות והגבולות שלו. אבל מי שמחובר למטען רב העוצמה הזה יקבל ממנו הרבה כוח. המלחמה היא קשה, המציאות כאוטית ולפעמים מייאשת. אנחנו כל כך בפנים שאנחנו לא יודעים אם בעוד כמה שנים התקופה הזאת תתברר כקטסטרופה או כאיזה פלא גדול. רק מרחוק דברים יוכלו להיראות כמו נס, כמו שאמר יהודה עמיחי. ועד אז, כל אחד יכול להחליט איך תיראה אבן הפסיפס המיוחדת שלו ועד כמה הוא ירגיש שהיא חלק מהיצירה הגדולה של עם ישראל.

מתוך: "איך נראה נס", 'בשבע', ד' ניסן תשפ"ד, 12.4.24

לסיפור שלנו שהיה סוף טוב

שרית זוסמן

העמידה בפני שנה חדשה מהדהדת את הרגעים בהם הכל התחיל.

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְבוֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי אֹר וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ."

אני מעזה לומר שאלהים בחר. הוא בחר לא להמשיך את מה שהיה - אלא בחר לפעול, ליצור ולברוא את האור. הוא בוחר לברוא את האור ומיד הוא מבדיל בין אור לחושך. אז במלוא הצניעות, אחרי אלהים, אני רוצה לדבר על בחירה. בחירה באור, בחירה שיוצרת "כי טוב", שמבדילה בין אור לחושך. חווינו השנה תוהו ובוהו, וגם חושך ותהום.

אני בוחרת לחיות. על אף שגם במוות יש כוח, אני בוחרת בחיים. אני בוחרת להפסיק עם שיח שלילי ולתרום לשיח חיובי - שיח של אהבה. אני בוחרת לדרוש מההנהגה להיות ראויה, לרתום אותה לרוח הישראלית שמפעמת בנו, בחיילים האמיצים, הטובים והמסורים שלנו.

אני בוחרת בשם האחוה והערבות להתעקש שאחינו
ואחיותנו ישובו אלינו, היום.

אני בוחרת לכבד את ילדינו, להתוות להם דרך ועתיד.
אני בוחרת בטוב. הבחירה הזאת מייצרת מציאות
וממנה יברא פרק חדש בסיפור שלנו. לסיפור שלנו
יהיה סוף טוב.

נדע להרים ראש

גלית ולדמן בן מיטה

על דעת המקום

על דעת הנופלים

על דעת החטופים

על דעת גיבורינו הלוחמים.

על דעת האימהות

על דעת הנוער שבזכותו תיצמח החיטה שוב.

על דעת כולנו

אין לנו ארץ אחרת,

אין גיבורים כאלה.

נדע להרים ראש, לזקוף קומה

ולהחזיר לישראל את הצבע ללחיים!

צבע השמיים - כחול

צבע הטוהר הערך - לבן

צבע הדגל של ישראל

תוכן

4הקדמה
7 שער ראש השנה
10 ראש השנה לבריאת האדם
11 האלטרנטיבה היהודית
13 מבחן העקידה
14 תפילה של אם
16 קירבה והקרבה - לקט מקורות
16 יְרֻשָׁה חיים גורי
17 מקרבנות להקרבה אווה אדית אגר
18 בכי השופר ללי דרעי
19 אבירי הוויתור סרן קירקגור
21 ונתנה תוקף
22 במדורות מלחמה חנה סנש
23 שער יום כיפור
26 מהי כפרה?
27 הארכיטקטורה של החטא
29 הצעד בדרך לשינוי
30 יונה בורח מבשורה
32 ערבות חברתית
34 ערבות לאומית - לקט מקורות
34 משל הספינה מדרש ויקרא רבה ד, ו
35 חשבון נפש לאומי אהרון דוד גורדון

- 36 מול מציאות שאין לה אח | נתן אלתרמן
- 38 תובעים ונתבעים | דוד בן גוריון
- 40 דרך חדשה | ש"י עגנון
- 41 שְׁנָה שְׁתוּלִיכְנוּ בָּהּ קוּמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ
- 43 שער סוכות**
- 46 הציווי לשמוח
- 47 הישיבה בסוכה - בין קיום טבעי לקיום תרבותי..
- 49 מבחן הסוכה
- 51 השאלה של קהלת
- 53 תפקיד הסמל בעיצוב הזהות
- 54 תקווה בימים של חוסר וודאות - לקט מקורות**
- 54 האומץ לחיות עם אי ודאות | הרב זקס
- 56 באותה מידה של דבקות | אתי הילסום
- 57 אמונה בעתידו של האדם | אליעזר ברקוביץ
- 58 ליצור משמעות מתוך הכאוס | הרב סולובייצ'יק
- 60 לאחוז ולהרפות | רבקה מרים
- 61 שער שמחת תורה**
- 65 קרן של תקווה | מרים טייטלבוים
- 66 להיות חלק מסיפור גדול | עפרה לקס
- 68 לסיפור שלנו יהיה סוף טוב | שרית זוסמן
- 70 נדע להרים ראש | גלית ולדמן בן משה

כִּי מִלֶּאֱכִיז יִצְוֶה לְךָ
לְיִשְׁמֹרְךָ בְּכֹל דְּרָכֶיךָ.

(תהלים צ"א, י"א)